

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітньо – кваліфікаційного рівня «магістр»
на тему:

Формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи засобами народного мистецтва

Виконала:

студентка VII курсу 71 групи

Напрямок підготовки:

8.01010201 «Початкова освіта»

Вознюк Тетяна Володимирівна

Науковий керівник роботи:

кандидат педагогічних наук, професор

Березюк Олена Станіславівна

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри «Сестринська справа»

Житомирського інституту медсестринства

Шигонська Наталя Вікторівна

Допущено до захисту

«_____» _____ 2015 року

Завідувач кафедри

доктор педагогічних наук,

професор Антонова О. Є.

ЖИТОМИР 2015 РІК

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	8
1.1. Роль родинної педагогіки в формуванні особистості	8
1.2. Аналіз базових понять дослідження	25
1.3. Педагогічні умови формування педагогічної культури батьків	33
1.4. Вікові особливості учнів молодшого шкільного віку	47
Висновки до першого розділу	53
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ УЧНІВ ПОЧАКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА	55
2.1. Змістова характеристика формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи	55
2.2. Роль народного мистецтва в формуванні педагогічної культури батьків учнів початкової школи.....	79
2.3. Методика формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи засобами народного мистецтва.....	86
2.4. Експериментальне дослідження результативності методики формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи засобами народного мистецтва	103
Висновки до другого розділу	117
ВИСНОВКИ	119
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	125
ДОДАТКИ.....	131

ВСТУП

Національна система освіти демократичної України на сьогоднішній день приділяє значну увагу народним методам виховання. Водночас зростає потреба у відродженні родинних традицій як важливого джерела розвитку духовно багатой людської особистості, національно свідомої, розумної та здорової нації.

Враховуючи стан виховання дітей в сім'ї, Міністерством освіти і науки України розроблено тематичний план «Сім'я і діти», прийнято Державну Національну програму «Освіта» (Україна ХХІ століття), національну програму «Планування сім'ї», національну програму «Діти України», концепцію «Сім'я і родинне виховання». У центрі усіх зазначених документів стоїть дитина, сім'я і відповідно співдружність школи та родини.

Велике значення у вихованні молодшого покоління відіграє батьківська педагогіка як компонент народної педагогіки. Батьківська педагогіка репрезентує народну мудрість виховання дитини в сім'ї завдяки передачі їй дорослими духовного й виробничого досвіду, прищеплення культури поведінки. В Національній доктрині розвитку освіти України 2002 р. говориться, що сьогодні необхідно відроджувати кращі національні виховні ідеї, методи, українські звичаї і традиції. В цьому велику роль відіграє класний керівник і його професійно організована робота з батьками.

Родинне виховання - це перевірений віками досвід національного виховання дітей в сім'ї. Воно є могутнім джерелом формування світогляду, національного духу, високої моральності, трудової підготовки, громадянського змушніння, глибоких людських почуттів, любові до матері і батька, бабусі та дідуся, роду і народу, пошани до рідної мови, історії, культури.

Якщо звернутися до першоджерел і витоків родинного виховання, то можна виявити, що даною проблемою цікавилися відомі педагоги минулого Нестор, Володимир Мономах, Й.Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервег та ін. Зокрема

праця «Повчання Володимира Мономаха дітям» визначає основні шляхи виховання в родині.

Значну увагу питанню взаємостосунків між батьками і дітьми, а також відображенню особливостей поведінки підростаючого покоління приділяли сучасні науковці Г.Г. Ващенко, А.С. Макаренко, С.Ф. Русова, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський, М.С. Грушевський. Такі вчені як О.О. Вишневський, Ю.Д. Руденко, М.Г. Стельмахович, І.І. огієнко, Є.І. Сявавко та ін. також досягли великого успіху у сфері вивчення родинної педагогіки.

Проблему родинного виховання, впливу сім'ї і школи на формування молодого покоління висвітлено в працях Т.А. Алексеєнко, С.Д. Бабишина, О.С. Березюк, З.І. Зайцевої, О.О. і Б.П. Нікітіних, Л.А. Потапенко, З.О. Сергійчук, М.М. Фіцули, О.А. Хромової та ін.

Проте в педагогічній науці залишаються мало розробленими теоретичні та прикладні аспекти проблеми формування педагогічної культури батьків засобами української етнопедагогіки, зокрема народного мистецтва. Як свідчить практика, мало звертається увага на застосування народних ігор (рухливих, дидактичних, ігор мовленнєвої спрямованості, обрядових, з відображенням трудових процесів та побуту народу); на дитячий фольклор (малі фольклорні жанри (забавлянки, лічилки, потішки, «мирилки», примовки, загадки, прислів'я, приказки, скоромовки), народні пісні (обрядові, побутові) і народні казки (міфологічні, чарівні)); на народну іграшку.

Тому, актуальність та недостатня теоретична та методична розробленість даної проблеми зумовили вибір теми дослідження: «Формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи засобами народного мистецтва»

Об'єкт дослідження: процес формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи.

Предмет дослідження: зміст, форми, методи, прийоми, засоби народного мистецтва, української етнопедагогіки щодо формування педагогічної культури батьків учнів початкових класів.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити методика формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи засобами народного мистецтва.

Відповідно до об'єкту, предмету, мети дослідження визначені наступні **завдання:**

- 1) здійснити історико-педагогічний аналіз проблеми формування педагогічної культури батьків;
- 2) визначити основні базові поняття дослідження;
- 3) проаналізувати стан досліджуваної проблеми в сучасній практиці роботи сім'ї та школи;
- 4) експериментально перевірити педагогічну ефективність народного мистецтва як засобу формування педагогічної культури батьків.

Теоретико-методологічною основою дослідження становлять науково обґрунтовані та експериментально перевірені методичні рекомендації та філософські ідеї Т.Ф.Алексєєнко, С.Д.Бабишина, М.М.Фіцули, І.А. Зязюна, С.Ф. Русової, М.Г. Стельмаховича та ін. для вчителів загальноосвітньої школи щодо застосування засобів народного мистецтва у роботі з батьками. Ідеї та поради стосовно сімейного виховання В.О. Сухомлинського та А.С. Макаренка, в яких цілісно розглядаються питання батьківського авторитету, ефективних форм, методів і умов виховного впливу батьків у сім'ї. Суть української народної педагогіки, її основний зміст і провідні завдання, здобутки, принципи, ідеали, самобутні риси, історичні традиції, а також роль, місце та шляхи раціонального використання у сучасному родинно-громадсько-шкільному вихованні історичних традицій та тенденцій розвитку етнопедагогіки М. Г. Стельмаховича.

З метою розв'язання визначених завдань було використано наступні **методи дослідження:**

теоретичні: метод аналізу педагогічної, етичної, фольклорної літератури, нормативних документів з проблеми дослідження; вивчення та узагальнення досвіду загальноосвітніх шкіл з проблеми формування педагогічної культури батьків засобами народного мистецтва, аналіз і синтез результатів констатувального та формувального експериментів; порівняння, систематизація та узагальнення здобутої інформації з метою вивчення сутності, структури і особливостей педагогічної культури батьків учнів початкової школи;

емпіричні: педагогічне спостереження, самоспостереження, опитування (анкетування, бесіди з учнями, вчителями, батьками), тестування, аналіз продуктів самостійної дитячої творчості, педагогічний експеримент.

Теоретичне значення дослідження: досліджено історико-педагогічну літературу, розкрито суть та зміст базових понять дослідження (сім'я, сімейне виховання, педагогічна культура батьків, молодший шкільний вік, початкова школа, етнопедагогіка), виділено педагогічні умови формування педагогічної культури батьків, виявлено вікові особливості учнів молодшого шкільного віку.

Практичне значення дослідження: Розроблено методичні рекомендації щодо формування педагогічної культури батьків учнів початкових класів на основі застосування педагогічних умов: створення сприятливого психологічного клімату в сім'ї, де виховується дитина; організація і проведення спільної роботи в системі «вчитель — діти — батьки»; безпосередня участь батьків в навчально-виховному процесі; розв'язання комплексу завдань (відверте спілкування дітей із дорослими щодо визначення морально-якісних цінностей дитини, самостійні роздуми дитини над визначеними моральними ідеями, самозбагачення внутрішнього світу дитини під час спілкування).

Апробовано ігрові методики формування педагогічної культури батьків учнів молодшого шкільного віку засобами народного мистецтва.

Експериментальна база дослідження: експериментальна робота проводилась на базі СЗОШ №17 I-III ступенів м.Бердичева та в ній на різних етапах брали участь понад 78 батьків та їхні діти, 8 вчителів навчального закладу.

Апробація результатів дослідження

Основні ідеї та результати дослідження повідомлялись та обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки, науково-методичної лабораторії «Освітньо-виховна система Полісся», на міжрегіональній науково-практичній конференції «Інноваційні технології підготовки майбутніх фахівців в системі безперервної освіти» та опубліковано в статті «Основні тенденції формування педагогічної культури батьків в Поліському регіоні» у (збірнику «Тendenції модернізації національних освітніх систем» за загальною редакцією О.С. Березюк, О.М. Власенко). Також опубліковано ще одну статтю «До проблеми формування педагогічної культури батьків у науковій літературі» у (збірнику «Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном» за загальною редакцією С.С. Вітвицької, Н.М. Мирончук).

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (104), 16 додатків, таблиць та схем.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній час дуже важливим є питання вивчення родинної педагогіки, її ролі у вихованні молодших школярів. Родина є джерелом людського життя, виток найгуманніших людських стосунків, найважливішим осередком народу, нації. Тому нами здійснено історико-педагогічний аналіз проблеми формування педагогічної культури батьків.

Представниками родинного виховного досвіду вважаються літописці та педагоги ще Київської Русі (Нестор, В.Мономах та ін.). Ґрунтовно вивчали родинні стосунки етнографи, історики, мовознавці, педагоги М.С. Грушевський, Б.Д. Грінченко, І.І. Огієнко, О.О. Потебня, С.Ф. Русова, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та ін. [64]

Василь Олександрович Сухомлинський постійно цікавився проблемами сімейного виховання, а саме умовами і особливостями виховання дітей у різних сім'ях, вивчав позитивний досвід, підмічав найістотніші і найбільш типові вади та недоліки сімейного виховання, шукав причини цих недоліків. Він проводив велику виховну і освітню роботу з батьками, дорослими, навчав їх мистецтва сімейного і громадського виховання, гостро критикував неучтво та примітивізм. У Павлишській школі було створено чітку систему педагогічної освіти і пропаганди педагогічних знань серед населення, батьків і навіть старшокласників. Педагог вважав за необхідне ввести в зміст загальноосвітньої школи мінімум педагогічних знань, зокрема з галузі «Батьківської педагогіки», виховувати майбутніх батьків, морально готувати їх до великої відповідальної батьківської місії. Він підкреслював, що безвідповідальне ставлення молодих батьків до виховання своїх дітей дорого обходиться передусім суспільству.

У педагогічній спадщині А.С. Макаренка та в українській родинній педагогіці визначено та обґрунтовано умови ефективного виховного впливу сім'ї на дітей. Серед них особлива роль відводилася батьківському авторитету, бо лише за його наявності в сім'ї буде забезпечено повноцінне виховання дітей. А.С. Макаренко стверджує, що справжній авторитет ґрунтується на громадянській

діяльності, на громадянському почутті, на знанні життя дитини, відповідальності за її виховання [71, с.276].

М.Г. Стельмахович надає народній педагогіці першорядного значення як основному чинникові формування особистості, вважаючи народну педагогіку "сумлінною сімейною будівницею, невтомною піклувальницею про сім'ю як виховну організацію" [75, с.75]. Акумулюючи досвід народного виховання, академік Мирослав Гнатович зазначав, що "народна педагогіка ставить піклування про здоров'я та фізичний розвиток дітей на перше місце. З цього, по суті, й починається виховання дитини в сім'ї" [75, с.151].

З надзвичайною шанобливістю ставився до народної педагогіки К. Д. Ушинський, вбачаючи в ній "єдино плідне джерело оздоровлення вітчизняної науки про виховання і навчання підростаючих поколінь" [78, с.20]. Він вважав, що вся духовна мудрість, громадянські ідеали, увесь досвід, набутий суспільством, передається через сім'ю. Педагог вказував на те, що в сім'ї головне місце посідають не стільки доброзичливі стосунки, любов між батьками, скільки праця і турбота один про одного й про дітей. Саме в такий спосіб зміцнюється сім'я та успішно виховуються діти.

По даній темі визначено основні базові поняття дослідження: сім'я, сімейне виховання, педагогічна культура батьків, етнопедагогіка.

Сім'я, або Родина — соціальна група, яка складається з людей, які зазвичай перебувають у шлюбі, їхніх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів, і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей. [uk.wikipedia.org/wiki/]

Сімейне виховання – це одна з форм виховання дітей, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків з повсякденним впливом сімейного побуту.[22, с.306]

Педагогічна культура батьків - це складова частина загальної культури людини, в якій втілений накопичений людством досвід

виховання дітей у сім'ї. Позитивно впливаючи на весь лад сімейного життя, педагогічна культура батьків є основою власне педагогічної діяльності батька й матері, допомагає їм уникати традиційних помилок у сімейному вихованні і знаходити правильні рішення у нестандартних ситуаціях.

Етнопедагогіка (від грец.- плем'я, народ і педагогіка) – наука про народну педагогіку. Етнопедагогіка досліджує досвід народу, з'ясовує можливості й ефективні шляхи реалізації прогресивних педагогічних ідей народу в сучасній науково-педагогічній діяльності, досліджує способи встановлення контактів народної педагогічної мудрості з педагогічною наукою, аналізує педагогічне значення тих чи інших явищ народного життя і з'ясовує їх відповідність чи невідповідність сучасним завданням виховання. [22, с.120]

Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в сучасній практиці роботи сім'ї і школи. Сучасна практика роботи сім'ї мало звертається до застосування народних ігор (рухливих, дидактичних, ігор мовленнєвої спрямованості, обрядових, з відображенням трудових процесів та побуту народу); на дитячий фольклор (малі фольклорні жанри (забавлянки, лічилки, потішки, «мирилки», примовки, загадки, прислів'я, приказки, скоромовки), народні пісні (обрядові, побутові) і народні казки (міфологічні, чарівні)); на народну іграшку.

Основну роботу з батьками школа проводить через різні форми: індивідуальні (відвідування сім'ї школяра, запрошення батьків до школи, листування з батьками школяра); групові (консультації, лекції, вечори запитань і відповідей, конференції); колективні (батьківські збори, сімейні свята, бесіди, лекції, конференції та ін.)

Ми експериментально перевірили ефективність народного мистецтва як засобу формування педагогічної культури батьків. Експериментальне дослідження щодо методики формування педагогічної культури батьків проходило в три етапи. На першому етапі аналізувалася та узагальнювалася науково-методична література з проблеми; розроблялась програма і методика

дослідження; уточнювалися ключові поняття, виявлялися найбільш цінні методичні знахідки українського вчительства щодо використання фольклору, народних казок.

На другому етапі під час якого було виявлено рівні сформованості педагогічної культури батьків; визначено принципи добору матеріалу спрямованого на формування педагогічної культури батьків учнів початкових класів; проведено констатувальний експеримент.

На третьому етапі здійснювалась методика формування педагогічної культури батьків учнів початкових класів засобами народного мистецтва; підбивалися підсумки експериментальної роботи, формулювалися висновки.

З метою виявлення формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи засобами народного мистецтва було проведено етап констатувального експерименту. Для виявлення рівнів педагогічної культури батьків учнів початкової школи нами були розроблені критерії. До критеріїв ми віднесли:

- наявність і якість психолого-педагогічних знань;
- ціннісне ставлення до дітей молодшого шкільного віку;
- культура педагогічного впливу;
- стабільність зацікавленості до питань виховання в цілому.

Структурно педагогічну культуру батьків складають компоненти, до яких належать психолого-педагогічні знання, навички та вміння догляду за дітьми молодшого шкільного віку, культура педагогічного впливу. Педагогічна культура батьків у різних життєвих ситуаціях може проявлятися у комплексі або в окремих її складових ознаках.

Основними параметрами педагогічної культури молодих батьків, як встановлено, є моральна культура, культура мислення, культура мовлення, комунікативна культура, дидактична культура, культура праці, культура рухів, фізична культура, естетична культура та екологічна культура. Моральна культура включає вимоги батьків до себе, їх самокритичність, дотримання моральних норм. Культура мислення передбачає наявність: проблемного

мислення - вміння прогнозувати можливості виникнення труднощів виховання і намічати шляхи їх усунення; системного мислення - вміння бачити проблему з різних боків; оперативності мислення - здатності швидко реагувати на зміну обставин. Мовленнєва культура пов'язана з володінням правильною і чистою мовою, яка відповідає нормам літературної, хорошою дикцією, виразністю та образністю мови, емоційністю та багатством інтонацій. Комунікативна культура виявляється в здатності привертати до себе увагу дитини, будувати з нею довірливі стосунки, в доброзичливості в спілкуванні з іншими, вмінні керувати собою. В основі дидактичної культури лежить вміння оптимально організувати навчальний і виховний процес, забезпечити необхідну мотивацію, володіння сучасними формами і методами виховання. Культура праці виявляється в звичці доводити розпочату справу до кінця, у турботі про якісні і кількісні результати праці, в умінні ефективно і продуктивно працювати. Рухова культура полягає в оптимальному використанні жестикуляції, вмінні вибрати позу, в пред'явленні вимог до красивої постави і ходьби. Естетична культура забезпечується наявністю естетичного смаку, дотриманням етики спілкування, естетичним оформленням зовнішності і побуту. Екологічна культура виявляється у здатності людини правильно поводити себе в навколишньому середовищі, дотримуватись особистої гігієни. Фізична культура пов'язана зі здоровим способом життя сім'ї. Виходячи із зазначеної структури, можемо аналізувати педагогічну культуру сім'ї як зміст взаєностосунків між батьками і дітьми через включення механізмів різних видів їх діяльності.

Отримані результати констатувального етапу експерименту показали, що показники сформованості педагогічної культури батьків молодших школярів не дуже високі й потребують систематичної роботи. У зв'язку з цим нами було розроблено родинне свято «Традиції нашої сім'ї», апробовано ігрові методики, проведено батьківські збори «Вихованням дітей займаються батьки. А батьками?», бесіди і лекції, обговорено педагогічні ситуації та шляхи їх вирішення.

Результати підсумкового етапу експерименту показали процентне збільшення у високому й достатньому рівнях педагогічної культури батьків.

Формування педагогічної культури батьків учнів початкової школи засобами народного мистецтва буде здійснюється ефективно тільки в тому випадку, якщо з батьками і класним керівником (школою) буде здійснюватися спільний зв'язок (проводитимуться бесіди і лекції; батьківські збори на актуальні теми; надаватиметься література, яку батьки можуть читати і вибирати щось цінне для себе в сімейному вихованні).

Список використаної літератури:

1. Андрущенко В.П., Бех І.Д., Волощук І.С., Глузман О.В., Гузій Н.В., Дем'яненко Н.М. Педагогіка вищої школи: підручник / АПН України; Інститут вищої освіти / В.Г. Кремень (ред.). – К.: Педагогічна думка, 2009. – 256с.
2. Бережний С., Бережна Г. Засобами народної педагогіки // Рідна школа,- 1999.- №1
3. Березюк О.С. Етнопедагогіка: навчально-методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 172с.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: підруч. для студ. вищ. навч. закл.. – К.: Либідь, 2008. – 846с.
5. Блауберг І.В., Юдін Е.Г. Становлення і сутність системного підходу. -М., 1973
6. Ващенко Г. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. Т.1 / Г. Ващенко; авт. передм. О. Гентош. Львів: Камула, 2006. – 276с.
7. Виховання дітей: Підручник. - 3-е вид., Перероб. і доп. - М.: Медицина, 1991. - 288 с.
8. Виховуємо дитину разом: [добірка статей] // Психологічна газета. — 2006.- №23.
9. Вікова психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К.: Рад. шк., 1976. – 270 с.
10. Вікова та педагогічна психологія / за ред. А.В. Петровського. – К., 1973
11. Вікторенко І. Спілкування в сім'ї молодшого школяра // Рідна школа. - 2001,- №9.
12. Вісник В.Р. – 1999 вересня. – № 1063 – XIV.
13. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2003. – 316 с.
14. Власова О. І. Педагогічна психологія: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.
15. Волков Б.С. Психология младшего школьника. – М.: Просвещение, 2002. – 125 с.

16. Волков Г.М. Етнопедagogіка. - Чебоксари: Чуваське вид-во, 1974. - 376 с.
17. Волкова Н.П. Педагогіка. Посібник. - К.: Академія. - 2001.
18. Волкова Н.П. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Академія, 2003. - 576.
19. Волкова Н.П. Педагогіка: Навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. — К.: Академвидав, 2007. — 616 с.
20. Воропай О. Звичаї нашого народу: У 2-х томах. – К., 1991
21. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія. – К., 1995
22. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. — К.: Либідь, 1997. — 375с.
23. Горбатенко С. Ідея народності в українській педагогіці: погляд в минуле на зламі тисячоліть // Початкова школа. - 1999. - №7.
24. Гриценко М.С. Історія педагогіки. - К., 1974р.
25. Дем'яненко Т.Д. Зміст та методика народознавчої роботи в школі. – К.: 1996
26. Дем'янюк Т.Д. Зміст та методика народознавчої роботи в школі. - К., 1996.
27. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. М.: Учпедгиз, 1956
28. Дистервег Адольф. «О природосообразности и культуросообразности в обучении» (по публ. в ж-ле «Народное образование», 1998, № 7)
29. Докукіна О., Стрельнікова Н. Сім'я і родинне виховання. Концепція // Рідна школа. - 1996. - №11-12.
30. Євтух М.Б. Розвиток освіти й педагогічної думки в Україні.- К., 1990
31. Загрева В.Я. Народознавство в навчально-виховному процесі // Початкова школа. - 1995. - №5-6.
32. Зайченко І.В. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
33. Закон України "Про освіту". — К.,1996.
34. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості. – К.: Веселка, 1989. – 606 с.
35. Ігнатенко П.Р., Руденко Ю.Д. Народознавство в школі. - К., 1990.
36. Кан-Калік В.Я. Вчителю про педагогічне спілкування. - М.: Просвіта. -1984.
37. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навчальний посібник. – К.:

Вища школа, 2005. – 180 с.

38. Каюков В.З. Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи на героїчних традиціях українського народу. - Кіровоград, 1996.

39. Каюков В.І. Українська етнопедагогіка в школі // Рідна школа. – 1991. - №2

40. Ковальчук О.В. Українське народознавство: книга для вчителя. - К.: Освіта, 1992.

41. Коменский Я.А. Великая дидактика // Избранные пед. произведения. - М., Уччергиз.

42. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.Ж., Песталоцци И.Г. «Педагогическое наследие». – М., 1987

43. Коменский Я.А. Материнская школа // Избранные пед. произведения: в 2т. - М, 1982.-Т.1.

44. Концепція сімейного та родинного виховання // Нормативно-правове забезпечення освіти. – Харків, 2004.

45. Король О.В. Методика викладання українського народознавства в школі. – К., 1998

46. Кравець В.П. Історія української школи і педагогіки. - Тернопіль, 1991.

47. Кравченко Т. Сімейне виховання та його технології : студії: родинна педагогіка / Т. Кравченко, О. Хромова // Учитель. — 2000. — № 1-3.

48. Кравченко Т. Сучасна сім'я у вимірі її вартостей // Рідна школа. - 2002,-№1.

49. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 128 с.

50. Ліщук В. Материнська школа. Щоб усі діти були щасливими / В. Ліщук ; за ред. П. Осколова. — Чернівці, 2003. – 192 с.

51. Лозко Г. Українознавство. - Львів: Сяйво, 1995.

52. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення. Навчальний посібник. – К.: “ЕксОб”, 1999. – 303 с.

53. Макаренко А.С. Книга для батьків: Твори в 7т. -Т.4. К., 1994.

54. Макаренко А.С. Лекції про виховання дітей. Твори в 7-ми т. – т.4

55. Макаренко А.С. О воспитании. - М. : Изд-во полит. Литературы, 1988.

56. Макаренко А.С. Педагогические сочинения в 8 т. – М.: Педагогика, 1983-1986. – Т. 4.
57. Макаренко А.С. Педагогические сочинения в 8 т. – М.: Педагогика, 1983-1986. – Т. 5.
58. Матіюша І.К. Гуманізація навчання і виховання в сучасній школі. – К., 1995
59. «Метод наукової педагогіки Марії Монтессорі» под редакцією Борисова З.Н., Семернікова Р.А., Київ «Ділова Україна», 1993
60. Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С.С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н.М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 404с.
61. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: Навчальний посібник. – К., 1999. – 350 с.
62. Монтессорі М. Самовоспитание и самообучение в начальной школе. — М.: Московский Центр Монтессори, 1993. — 203с.
63. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка: Навч. пос. – Суми, 2005.-176с.
64. Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття. - «Законодавство України». // Освіта України . – 2002.
65. Педагогіка в запитаннях і відповідях: Навчальний посібник / Л. В. Кондрашова, О. А. Пермяков та ін. – К.: Знання, 2006. – 252 с.
66. Педагогічний словник / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516с.
67. Потапенко О.І., Кузьменко В.І. Шкільний словник з українознавства. - К.: Укр. письменник, 1995.
68. Руссо Ж.Ж. «Еміль, або про Виховання» (1762), М., 1987
69. Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Русова. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
70. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
71. Свереда Б.А. Відроджуємо животворне коріння родоводу // Поч.школа. - 1995.
72. Семиног О. Родинонька//Поч. школа. - 1995. - №3.
73. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка. - К.: Рад. школа, 1985.
74. Стельмахович М.Г. Народне дитинознавство. К.: Знання, 1991

75. Стельмахович М. Г. Новітні перспективи родинного виховання / М. Г. Стельмахович // Рідна школа. – 1998. – № 7–8.
76. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання. – Івано-Франківськ, 1996
77. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. — К. ІЗМН, 1997. — 232 с.
78. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка. – К., 1996.
79. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 520 с.
80. Струманський В. Структурний зміст виховного середовища української етнопедагогіки // Рідна школа. - 2000. - квітень.
81. Суханов І.В. Звичай, традиції і спадкоємність поколінь. М., 1976
82. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. - К.: Рад. школа, 1978.
83. Сухомлинський В.О. Моральні заповіді дитинства і юності. – К., 1996
84. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. // Вибр. тв. в 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. т.2
85. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю. - К.: Рад. шк., 1988
86. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. - К.: Рад.школа,1975.
87. Сявавко Є.І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. – Львів, 2002
88. Тенденції модернізації національних освітніх систем: збірник наукових праць / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 158с.
89. Традиції української етнопедагогіки та її використання в навчально-виховній роботі. – К., 1992
90. Українознавство. Посібник // (Укладачі В.Я. Мацюк, В.Г. Пугач). – К., 1994
91. Українська дитяча література: Хрестоматія / Л.П. Козачок. – К.: Вища школа; 2006. – 519с.
92. Українська душа / За ред. Хромова. – К., 1992
93. Український дитячий фольклор. – К., 1981

94. Українські прислів'я та приказки. – К., 1984
95. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. – К, 2002
96. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. Видання 3-тє стереотипне («Академвидав») – К.: 2009. – 560с.
97. Фольклорна веселка. – К., 1988
98. Харламов И.Ф. Педагогика: Учеб. Пособие. - М: Внеш. школа, 1990
99. Яршил Ю.І. У світі казки. – К., 1994
100. mamusi.org.ua/.../298-19-zapovidei-marii-montessori.html
101. mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/16_5.pdf
102. oblosvita.com/.../7640-narodne-mistectvo-vdgraye-vazhlivu-rol-u-proces-formuvannya-osobistost.html
103. ort.kiev.ua/2.str/sps/sps_002.pdf
104. uk.wikipedia.org/wiki/